

დასაქმება - კლასიკური და კეინზიანური კონცეფციები

ელენე მენაბდე-ჯობაძე
ეკონომიკის დოქტორი, სტუ-ს
ასოცირებული პროფესორი

ელენე მენაბდე-ჯობაძის სტატიაში: „დასაქმება - კლასიკური და კეინზიანური კონცეფციები“ აღნიშნულია, რომ დასაქმების თეორიისა და პრაქტიკის მაკროეკონომიკური შესწავლა თანამედროვე ცივილიზებული საზოგადოების ცენტრალური პრობლემაა. დასაქმების მაღალი დონე და დაბალი იძულებითი უმუშევრობა უდიდეს გავლენას ახდენს ერის მიღწევებსა და წარმატებაზე. უმუშევრობის მაღალი დონე ნიშნავს რესურსების ნაწილობრივ გამოყენებასა და მოსახლეობის დაბალ შემოსავლებს. დასაქმების მაღალი დონე მხოლოდ ეკონომიკური შემოსავლების მიზნებს როდი ასახავს. დასაქმება და შემოსავლების ზრდა ადამიანთა ნორმალური ცხოვრების პირობებისა და სოციალური განვითარების საფუძველია.

კლასიკური ეკონომიკური თეორია ამტკიცებს, რომ სრული დასაქმება წარმოადგენს საბაზრო ეკონომიკის ნორმას, ხოლო საუკეთესო ეკონომიკურ პოლიტიკას - სახელმწიფოს ჩაურევლობის პოლიტიკა. XIX-XX საუკუნის დასაწყისში ბევრი გამოჩენილი ეკონომისტი კლასიკოსი (ადამ სმიტი, დევიდ რიკარდო, ჯონ სტიუარტ მილი, ალფრედ მარშალი, არტურ პიგუ) ვარაუდობდა, რომ საბაზრო სისტემას შესწევს უნარი უზრუნველყოს ეკონომიკაში რესურსების სრული გამოყენება.

კეინზიანური თეორია ასაბუთებს - წმინდა კაპიტალიზმისათვის დამახასიათებელია უმუშევრობა და თუ ჩვენ განზრახული გვაქვს თავიდან ავიცილოთ რესურსების დანაკარგები, აუცილებელია სახელმწიფოს მხრიდან აქტიური პოლიტიკის განხორციელება. კეინზიანელები უარყოფენ თავად მექანიზმს, რომელსაც ემყარება კლასიკური კონცეფცია - ესაა საპროცენტო განაკვეთისა და ფასებისა და ხელფასების ავტომატური რეგულირება, საინვესტიციო გეგმებისა და დანახარჯების შეუსაბამობა. კეინზიანური თეორია მაკროეკონომიკაში დომინირებულად იქცა დიდი დეპრესიის დროიდან. შემდეგ ის მოდიფიცირდა და გადაიქცა თანამედროვე მაკროეკონომიკის საფუძველად.

საკვანძო სიტყვები: დასაქმება, უმუშევრობა, მაკროეკონომიკა, ეკონომიკური პოლიტიკა, დანახარჯები, ინვესტიციები, ინფლაცია, ადამ სმიტი, დევიდ რიკარდო, ჯონ სტიუარტ მილი, ალფრედ მარშალი, არტურ პიგუ, ჟან ბატისტ სეი, ჯ.მ. კეინზი.

SUMMARY

In the article of Elene Menabde-Jobadze: “Employment - Classic and Keynesian Concepts” describes that study of macroeconomic employment theory and practice is the central problem of modern civilized society. High employment and low coercive unemployment have a great impact on the achievements and achievements of the nation. High level of unemployment means partial use of resources and Low-Income Population. The high level of employment does not only reflect the goals of economic revenue. Employment and Income growth is the foundation for people’s normal living conditions and social development.

Classical economic theory is approved that Full employment is the norm of market economy, And the best economic policy - the policy of non-interference of the state. At the beginning of the XIX-XX century many outstanding Classics Economist (Adam Smith, David Ricardo, John Stuart Mill, Alfred Marshall, Arthur Pigu) suggested that market system is capable of providing full utilization of resources in the economy.

Keynesian theory testifies that Unemployment is characterized by pure capitalism, And if we intend to avoid the loss of resources, it is necessary to implement the active policy from the state. Keynesians deny the mechanism, which is based on the classic concept - This is an automatic adjustment of interest rates and prices and salaries, Incon-sistency of investment plans and expenditures. Keynesian theory has been dominated in macroeconomics since the Great Depression. Then it was modified and turned into a modern macroeconomic basis.

Keywords: employment, unemployment, macroeconomics, economic policy, savings, investments, inflation, Adam Smith, David Ricardo, John Stewart Pipe, Alfred Marshall, Arthur Pigu, Jean Baptist Sey, J.M. Keynes.

* * * *

დასაქმების თეორია ეკონომისტებისთვის ყოველთვის იყო და არის საყურადღებო. ხანგრძლივი კვლევის შედეგად შეიქმნა დასაქმების შესახებ ეკონომიკური თეორიის სხვადასხვა მიმართულებები. თითოეული მათგანი მიზნად ისახავდა ეკონომიკური განვითარებისა და პროგრესის საუკეთესო გზის არჩევას.

ეკონომიკური განვითარების ახალ ეტაპს საფუძველი ჩაუყარა ადამ სმიტის ნაშრომმა “გამოკვლევა ხალხთა სიმდიდრის ბუნებისა და მიზეზების შესახებ”, რომელიც იქცა თავისუფალი კონკურენციის

იდეოლოგიად. დიდი დეპრესიის შემდეგ გამოქვეყნდა ჯონ მეინარდ კეინზის ნაშრომი “დასაქმების, სარგებლისა და ფულის ზოგადი თეორია”, რამაც დასაბამი მისცა დასაქმების კეინზიანურ თეორიას. თანმიმდევრულად შეიქმნა დასაქმების კლასიკური და კეინზიანური თეორიები.

კლასიკური ეკონომიკური თეორია ამტკიცებს, რომ სრული დასაქმება წარმოადგენს საბაზრო ეკონომიკის ნორმას, ხოლო საუკეთესო ეკონომიკურ პოლიტიკას - სახელმწიფოს ჩაურევლობის პოლიტიკა. კეინზიანური თეორია ასაბუთებს - წმინდა კაპიტალიზმისათვის დამახასიათებელია უმუშევრობა და თუ ჩვენ განზრახული გვაქვს თავიდან ავიცილოთ რესურსების დანაკარგები, აუცილებელია სახელმწიფოს მხრიდან აქტიური პოლიტიკის განხორციელება. კეინზიანური თეორია მაკროეკონომიკაში დომინირებულად იქცა დიდი დეპრესიის დროიდან. შემდეგ ის მოდიფიცირდა და გადაიქცა თანამედროვე მაკროეკონომიკის საფუძვლად.

განვიხილოთ შრომის ბაზრის რეგულირების და განვითარების თეორიები დეტალურად. საბაზრო სისტემის განხილვით ვრწმუნდებით, რომ მას შეუძლია რესურსების სრული და ეფექტური განაწილება. შეუძლია თუ არა მხოლოდ საბაზრო სისტემას მიაღწიოს და უზრუნველყოს არსებული რესურსების სრული გამოყენება? ამ კითხვაზე პასუხი დროთა განმავლობაში იცვლებოდა.

XIX-XX საუკუნის დასაწყისში ბევრი გამოჩენილი ეკონომისტი კლასიკოსი (დევიდ რიკარდო, ჯონ სტიუარტ მილი, ალფრედ მარშალი, არტურ პიგუ) ვარაუდობდა, რომ: საბაზრო სისტემას შესწევს უნარი უზრუნველყოს ეკონომიკაში რესურსების სრული გამოყენება; არანორმალური ვითარება ომი, პოლიტიკური გადატრიალება, გვალვა, საბირჟო კრაზი და ა.შ. აფერხებს სრულ დასაქმებას; საბაზრო სისტემისათვის დამახასიათებელი ავტომატური თვითრეგულირების უნარი.

მონეტარისმისა და რაციონალური მოლოდინების თეორიის მიმოხილვა წარმოადგენს იძლევა მაკროეკონომიკის შესახებ ისეთ თანამედროვე შეხედულებებზე, რომლებიც კლასიკურ თეორიას ეფუძნება. მათ რიცხვს განეკუთვნება - მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ერთობლივი მიწოდების გამიჯვნა. დასაქმების კლასიკურ თეორიას საფუძვლად უდევს ორი ძირითადი ცნება: იგულისხმება, რომ თითქმის შეუძლებელია ისეთი სიტუაცია, რომელშიც ხარჯების დონე არ იქნება საკმარისი სრული დასაქმების პირობებში წარმოებული პროდუქციის შესასყიდად; საერთო ხარჯების დონე რომც არ აღმოჩნდეს საკმარისი, საკმაოდ სწრაფად ჩაირთვება რეგულირების ისეთი ბერკეტები, როგორიცაა ფასი და ხელფასი (მ.შ. საპროცენტო განაკვეთებიც), რის შედეგადაც საერთო ხარჯების შემცირება არ გამოიწვევს წარმოების

რეალური მოცულობის, დასაქმებისა და რეალური შემოსავლების შემცირებას.

კლასიკური თეორიის მიერ ხარჯების დონის არასაკმარისობის შესაძლებლობის უარყოფა ნაწილობრივ ეფუძნება სეის კანონს, რომელიც არის მარტივი იდეა იმისათვის, რომ საქონლის წარმოების პროცესი თავად ქმნის შემოსავალს, რომელიც ზუსტად უდრის წარმოებული საქონლის ღირებულებას. ეს ნიშნავს, რომ პროდუქციის ნებისმიერი მოცულობის წარმოება ავტომატურად უზრუნველყოფს შემოსავალს იმ ოდენობით, რომელიც აუცილებელია ბაზარზე პროდუქციის შესაძენად, ე.ი. “მიწოდება წარმოშობს თავის საკუთარ მოთხოვნას”. სეის კანონი იძლევა გარანტიას, რომ მოხმარების ხარჯები იქნება საკმარისი მისი რეალიზაციისათვის. სეის კანონის ასეთი მარტივი გაგება მიუღებელია. თუმცა ის ფაქტი, რომ პროდუქციის წარმოება უზრუნველყოფს ფულადი შემოსავლის შესაბამის თანხას - აღიარებულია, მაგრამ არ არსებობს გარანტია, რომ შემოსავლის მიმღებები ამ თანხას მთლიანად დახარჯავენ. შემოსავლის რალაც ნაწილი შეიძლება დაიზოგოს და ამიტომ იგი არ აისახება მოთხოვნაზე. დანაზოგი ინვესტაციისა და ხარჯვის ნაკადის გარღვევას და ამდენად არღვევს სეის კანონის ეფექტურ მოქმედებას.

ეკონომისტ-კლასიკოსები ამტკიცებდნენ, რომ კაპიტალიზმის პირობებში არსებობს მეტად სპეციფიკური - ფულადი ბაზარი, რომელიც არის დანაზოგისა და ინვესტიციების ტოლობისა და ამდენად სრული დასაქმების გარანტი. მაგალითად ეს ნიშნავს, რომ ფულადი ბაზარი უზრუნველყოფს “შემოსავალი-ხარჯების” ნაკადიდან დანაზოგის სახით გამოსული ლარების კვლავ ავტომატურად საინვესტიციო საქონელზე დახარჯული ლარების სახით გამოჩენას. ფულადი ბაზარი, სადაც დანაზოგის მფლობელების მიერ შემოთავაზებულია ლარები, ხოლო ინვესტიციების მხრიდან ადგილი აქვს ლარებზე მოთხოვნას, აღადგენს განონანსწორებულ ფასს ფულის გამოყენებაზე - პროცენტის ისეთ განონანსწორებულ განაკვეთს, რომლის დროს დანაზოგი ლარების რაოდენობა უდრის ინვესტირებული ლარების რაოდენობას. თუმცა მომენტალურად დანაზოგმა შეიძლება გადააჭარბოს ინვესტიციებს და გამოიწვიოს დროებითი უმუშევრობა, მაგრამ აქ მოქმედებას იწყებს საპროცენტო განაკვეთის ფენომენი, რომლის შემცირება იწვევს ხარჯების ზრდას და ეს გრძელდება მანამ, სანამ ხარჯები არ გაუტოლდება დანაზოგებს, რის წყალობითაც შენარჩუნებული იქნება სრული დასაქმება. თუ შიდა მეურნეობებმა დროებით დაზოგეს მეტი ვიდრე მენარჩუნებულ ბენ ინვესტირებას, მაშინ ამით გამოწვეული საერთო ხარჯების შემცირება არ გამოიწვევს წარმოების რეალური მოცულობის, შემოსავლისა და დასაქმების დონის ხანგრძლივ შემცირებას, იმ პირობით თუ პრო-

დექციის ფასები შემცირდება ხარჯების შემცირების პროპორციულად.

კლასიკოსების აზრით, კონკურენცია უმუშევრებს აიძულებს მათ თანხმობაზე. უმუშევრობა ხელს უწყობს ხელფასის შემცირებას მანამ, სანამ ეს განაკვეთები არ იქნება იმდენად დაბალი, რომ მენარმეებისათვის შესაძლებელი ხდება ყველა მუშის დაქირავება. ეს მოხდება ხელფასის ახალი უფრო განონასწორებული განაკვეთის დროს. კლასიკოსების თვალსაზრისით საბაზრო რეგულირების ისეთი ბერკეტები, როგორც არის საპროცენტო განაკვეთის მერყეობა, ერთის მხრივ და ფასებისა და ხელფასის თანაფარდობის ელასტიურობა მეორეს მხრივ, ხელს უწყობს სრულ დასაქმებას კაპიტალისტურ ეკონომიკაში. კლასიკოსები ვარაუდობდნენ, რომ ამ ორი მექანიზმის ერთობლიობა გარდაუვალს ქმნის სრული დასაქმების უზრუნველყოფას. კლასიკური ეკონომიკური თეორიის ლოგიკიდან ყველაზე მართებულია სახემწიფოს ჩაურევლობის ეკონომიკური პოლიტიკა.

კლასიკური ეკონომიკური თეორიის დებულებებს ეწინააღმდეგებოდა ერთი ასეთი ფაქტი: ხანგრძლივი უმუშევრობა და ინფლაციის განმეორებადი პერიოდები. ისეთი უმნიშვნელოვანესი დაცემის ახსნა, როგორც იყო წარმოების ხანმოკლე დაცემა 1924-27 წლებში, შეიძლება ომებითა და ანალოგიური საგარეო ვითარებებით, მაგრამ ოცდაათიანი წლების "დიდი დეპრესია" უკვე აუხსნელი რჩებოდა. არსებობდა საოცარი შეუსაბამობა იმ თეორიას შორის, რომლის თანახმად უმუშევრობა არსებითად შეუძლებელია და ათწლიან განუწყვეტელ უმუშევრობას შორის. ამის გამო მრავალი ეკონომისტი კრიტიკულად უყურებდა კლასიკოსების დებულებას "კაპიტალიზმის დროს ეკონომიკის თვითრეგულირებისა და სრული დასაქმების უზრუნველყოფის შესახებ". ასევე ეჭვის ქვეშ დადგა კლასიკური თეორიის სხვა პოსტულატები და ფუძემდებლური პრინციპები.

1936 წელს ცნობილმა ინგლისელმა ეკონომისტმა ჯონ მეინარდ კეინზმა წამოაყენა კაპიტალისტურ ეკონომიკაში დასაქმების დონის ახალი ახსნა. თავის ნაშრომში კეინზმა მკაცრად გააკრიტიკა კლასიკური თეორიის საფუძვლები, რითაც მოახდინა დიდი გადატრიალება მაკროეკონომიკურ საკითხებში.

კეინზი თანამედროვე დასაქმების მამამთავრად ითვლება. დასაქმების კეინზიანური თეორია მკვეთრად განსხვავდება დასაქმების კლასიკური მიდგომისაგან. ამ თეორიის მკაცრი დასკვნის თანახმად: კაპიტალიზმის დროს არ არსებობს რაიმე მექანიზმი, რომელიც სრული დასაქმების გარანტიას იძლევა; ეკონომიკა შეიძლება იყოს დაბალანსებული - ე.ი. მიწა-წყლის წარმოების ერთობლივი მოცულობის წონასწორობას უმუშევრობის მნიშვნელოვანი დონისა და არსებითი ინფლაციის პირობებში; სრული დასაქმება უფრო შემთხვევითია, მაგრამ არაკანონზომიერი; კა-

პიტალიზმი არ არის თვითრეგულირებადი სისტემა, რომელსაც უსასრულო აყვავების უნარი შესწევს, არ უნდა გვექონდეს იმის იმედი, რომ კაპიტალიზმი თავისთავად განვითარდება.

არ შეიძლება ეკონომიკური მერყეობის დაკავშირება მხოლოდ ისეთ გარეგან ფაქტორებთან, როგორც არის ომი, გვალვა და სხვა ამგვარი ანომალიები. პირიქით, უმუშევრობისა და ინფლაციის მიზნები მნიშვნელოვანწილად გამოწვეულია ზოგიერთი ეკონომიკური გადანყვეტილებების მიღებისას სრული სინქრონულობის არარსებობით. ეს გადანყვეტილებები ეხება დანაზოგებსა და ინვესტიციებს. კეინზიანელები უარყოფენ თავად მექანიზმს, რომელსაც ემყარება კლასიკური კონცეფცია - ესაა საპროცენტო განაკვეთისა და ფასებისა და ხელფასების ავტომატური რეგულირება, საინვესტიციო გეგმებისა და დანახარჯების შეუსაბამობა.

კეინზიანური თეორია უარყოფს სეის კანონს. მას საეჭვოდ მიაჩნია დებულება იმის შესახებ, რომ საპროცენტო განაკვეთს შესაბამისობაში მოჰყავს შიდა მეურნეობების დანაზოგები და მენარმეთა საინვესტიციო გეგმები. ის ფაქტი, რომ თანამედროვე კაპიტალიზმისათვის დამახასიათებელია გამართული ფინანსური ბაზარი და ფინანსური ინსტიტუტების მრავალფეროვნება, არ ამცირებს სკეპტიციზმს საპროცენტო განაკვეთის, როგორც დანაზოგების ჩამომშვეები მილისა და ინვესტიციების (ონკანის) შემართებელი მექანიზმის მიმართ. კეინზიანელებს არამართებულად მიაჩნიათ კლასიკოსების მტკიცება იმის შესახებ, რომ ფირმების ინვესტიციები გაიზრდება თუ შიდა მეურნეობები გაზრდიან დანაზოგების დონეს. ხომ არ ნიშნავს დანაზოგის გაზრდა მოხმარების შემცირებას? შეიძლება თუ არა ვიფიქროთ, რომ მენარმეები დაინყებენ თავიანთი საწარმოო სიმძლავრეების გაფართოებას, როდესაც მათი ბაზარი ვინროვდება? ზოგადად კეინზიანელები ვარაუდობდნენ, რომ დანაზოგის წარმოქმნის სუბიექტები და ინვესტორები ფაქტობრივად წარმოადგენენ სხვადასხვა ჯგუფებს, რომლებიც ამუშავებენ თავისი დანაზოგისა და ინვესტიციების გეგმებს განსხვავებულ საფუძვლებზე. კერძოდ, დანაზოგის დონე სუსტადაა დამოკიდებული საპროცენტო განაკვეთზე.

კეინზიანური პოზიციის თანახმად, დანაზოგებისა და ინვესტიციების გეგმები ერთმანეთს არ შეესაბამება, ამიტომ შეიძლება ადგილი ჰქონდეს წარმოების საერთო მოცულობის, შემოსავლის, დასაქმებისა და ფასების მერყეობას. შინა მეურნეობებმა შეიძლება დაზოგონ, ხოლო მენარმეებმა დაბანდონ ერთიდაიგივე თანხები მხოლოდ შემთხვევით.

კლასიკოსების თეორიული დებულების თანახმად, ფასებისა და ხელფასის რეგულირება შემცირების მიმართულებით აღმოფხვრის უმუშევრობის ზემოქმედებას საერთო ხარჯებზე. კეინზიანელების აზრით

ხელფასისა და ფასების თანაფარდობის ელასტიურობა არ არსებობს იმ ზომით, რომელიც აუცილებელია სრული დასაქმების აღსადგენად ერთობრლივი მოთხოვნის შემცირებისას.

კაპიტალიზმის დროს საბაზრო სისტემა არასოდეს არ ყოფილა სრულიად კონკრეტული, ხოლო ამჟამად მასზე აისახება ბაზრის არასრულყოფილება, პრაქტიკული და პოლიტიკური სიძნელეები, რომლებიც ხელს უშლის ფასებისა და ხელფასის თანაფარდობის ელასტიურობას. რესურსების ბაზრებზე მძლავრი პროფკავშირები ეწინააღმდეგებიან ხელფასის შემცირებას. დამქირავებლები ფრთხილად უდგებიან ხელფასის შემცირების საკითხს, ვინაიდან ეს ინვეს უარყოფით შედეგებს შრომით კოლექტივთან ურთიერთობებზე და შრომის ნაყოფიერებაზე. არ შეიძლება ითქვას, რომ ფასებისა და ხელფასის თანაფარდო-

ბის ელასტიურობა მოახდენს უმუშევრობის გავლენის კომპენსაციას ერთობლივი მოთხოვნის შემცირებაზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ადამ სმიტი, გამოკვლევა ხალხთა სიმდიდრის ბუნებისა და მიზეზების შესახებ, თბ. 2007, 504 გვ.;
2. დევიდ რიკარდო, პოლიტიკური ეკონომიის და დაბეგვრის საფუძვლები, თბ. 2007, 395 გვ.;
3. ჯონ კეინზი, დასაქმების, პროცენტის და ფულის ზოგადი თეორია, ქუთაისი, 1995, 420 გვ.;
4. ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია, იადგაროვი ი.ს., თბილისი 2014, 412 გვ.;
5. ეკონომიკური აზროვნება, პოლ ჰეინე, ტ. 1, თბილისი 2012, 228 გვ.